

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДРОГОБИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
РАДА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ
MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
DROHOBYCH IVAN FRANKO STATE PEDAGOGICAL UNIVERSITY
YOUNG SCIENTISTS COUNCIL

ISSN 2308-4855 (Print)
ISSN 2308-4863 (Online)

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ГУМАНІТАРНИХ НАУК:

**Міжвузівський збірник наукових праць молодих
вчених Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка**

HUMANITIES SCIENCE CURRENT ISSUES:

**Interuniversity collection of Drohobych
Ivan Franko State Pedagogical University
Young Scientists Research Papers**

ВИПУСК 39. ТОМ 2
ISSUE 39. VOLUME 2



Видавничий дім
«Гельветика»
2021

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(протокол № 8 від 29.06.2021)*

Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка / [редактори-упорядники М. Пантюк, А. Душний, І. Зимомря]. – Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2021. – Вип. 39. Том 2. – 318 с.

Видання розраховане на тих, хто цікавиться питаннями розвитку педагогіки вищої школи, а також філології, мистецтвознавства, психології.

Редакційна колегія:

Пантюк М.П. – головний редактор, доктор педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Душний А.І.** – співредактор, кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка), член-кореспондент (Міжнародна академія наук педагогічної освіти); **Дмитрів І.І.** – відповідальний секретар, кандидат філологічних наук, доцент (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Андрєєв В.М.** – доктор історичних наук, професор (Київський університет імені Бориса Грінченка); **Бермес І.І.** – доктор мистецтвознавства, професор, завідувач кафедри (Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка); **Галів М.Д.** – доктор педагогічних наук, доцент (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Галик В.М.** – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Гжесяк Ян** – доктор габілітований, надзвичайний професор кафедри (Державна вища професійна школа); **Гриченко Г.З.** – кандидат історичних наук, старший викладач кафедри (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Дутчак В.Г.** – доктор мистецтвознавства, професор, завідувач кафедри (Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника); **Засць В.М.** – кандидат мистецтвознавства, заступник декана факультету народних інструментів (Національна музична академія України імені Петра Чайковського); **Зимомря І.М.** – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри (Ужгородський національний університет); **Іванишин П.В.** – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Корсак Р.В.** – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри (Ужгородський національний університет); **Кравчик М.О.** – кандидат філософських наук, доцент (Міжнародний гуманітарний університет); **Маршалек-Кава Джоанна** – доктор наук, доцент (Університет Миколая Коперника в Торуні, Торунь, Польща); **Масненко В.В.** – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри (Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького); **Мафтин Н.В.** – доктор філологічних наук, професор (Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника); **Мацьків П.В.** – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Невмержицька О.В.** – доктор педагогічних наук, доцент (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Оршанський Л.В.** – доктор педагогічних наук, професор, завідувач (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Пагута М.В.** – кандидат педагогічних наук, доцент (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Пантюк Т.І.** – доктор педагогічних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Петречко О.М.** – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Печарський А.Я.** – доктор філологічних наук, професор (Львівський національний університет імені Івана Франка); **Синкевич Н.Т.** – кандидат мистецтвознавства (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Ситник О.М.** – доктор історичних наук, доцент, завідувач кафедри (Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького); **Сташевська І.О.** – доктор педагогічних наук, професор, проректор з навчальної роботи (Харківська державна академія культури), заслужений діяч мистецтв України, академік (Міжнародна академія наук педагогічної освіти); **Сташевський А.Я.** – доктор мистецтвознавства, професор, завідувач кафедри (Харківська державна академія культури), заслужений діяч мистецтв України, академік (Міжнародна академія інформатизації); **Стечик Ю.О.** – доктор історичних наук, доцент (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Стреначикова Марія** – доктор наук (doc. CSc., PhD.), (Академія мистецтв у Банській Бистриці); **Тельбак В.П.** – кандидат історичних наук, доцент (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Устименко-Косоріч О.А.** – кандидат мистецтвознавства, доктор педагогічних наук, професор, директор навчально-наукового інституту культури і мистецтв (Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка); **Чик Д.Ч.** – доктор філологічних наук, доцент (Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія імені Тараса Шевченка); **Яворська Г.Х.** – доктор педагогічних наук, професор (Міжнародний гуманітарний університет); **Янишин Б.М.** – кандидат історичних наук, старший науковий співробітник (Інститут історії України НАН України); **Яремчук В.П.** – доктор історичних наук, професор (Національний університет «Острозька академія»)

Збірник індексується в міжнародній базі даних Index Copernicus International.

На підставі наказу Міністерства освіти і науки України № 6143 від 28.12.2019 р. (додаток 4) журнал внесений до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б») у галузі педагогічних наук (011 – Освітні, педагогічні науки, 012 – Дошкільна освіта, 013 – Початкова освіта, 014 – Середня освіта (за предметними спеціалізаціями), 015 – Професійна освіта (за спеціалізаціями), 016 – Спеціальна освіта).

На підставі наказу Міністерства освіти і науки України № 409 від 17.03.2020 р. (додаток 1) журнал внесений до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б») у галузі філологічних наук (035 – Філологія) та у галузі культури і мистецтва (022 – Дизайн, 023 – Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація, 024 – Хореографія, 025 – Музичне мистецтво, 026 – Сценічне мистецтво, 027 – Музеєзнавство, пам'яткознавство, 028 – Менеджмент соціокультурної діяльності).

Свідомство про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації «Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка» Серія КВ № 19906-9706Р від 14.05.2013 р.

Усі електронні версії статей збірника оприлюднюються на офіційному сайті видання
www.aphn-journal.in.ua

Редакційна колегія не обов'язково поділяє позицію, висловлену авторами у статтях, та не несе відповідальності за достовірність наведених даних та посилань.

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

Засновник і видавець – Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, співзасновники Ільницький В.І., Душний А.І., Зимомря І.М.

Адреса редакції: Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, обл. Львівська, 82100. тел.: (03244) 1-04-74, факс: (03244) 3-81-11, e-mail: info@aphn-journal.in.ua

© Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, 2021
© Пантюк М.П., Душний А.І., Зимомря І.М., 2021

Recommended for publication
by Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University Academic Council
(protocol No 8 from 29.06.2021)

Humanities science current issues: Interuniversity collection of Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University Young Scientists Research Papers / [editors-compilers M. Pantyuk, A. Dushnyi, I. Zymomrya]. – Drohobych: Publishing House „Helvetica”, 2021. – Issue 39. Volume 2. – 318 p.

The publication is intended for those who is interested in the High School Pedagogics and psychology, philology, art development.

Editorial board:

M. Pantyuk – Editor-in-Chief, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vice-Rector for Scientific Work (Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University); **A. Dushnyi** – Co-Editor, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Head of the Department (Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University), Corresponding Member (International Academy of Pedagogical Education); **I. Dmytriv** – Corresponding Secretary, Candidate of Philological Sciences, Associate Professor (Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University); **V. Andrieiev** – Doctor of History, Professor (Kyiv Grinchenko University); **I. Bermes** – Doctor of Arts, Professor, Head of the Department (Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University); **M. Haliv** – Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor (Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University); **V. Halyk** – Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Senior Lecturer at the Department (Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University); **J. Gzhesiak** – Dr. Gab., Associate Professor (Konin Higher Secondary School of Education); **H. Hrytsenko** – Candidate of Historical Sciences (Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University); **V. Dutchak** – Doctor of Arts, Professor, Head of the (Vasyl Stefanyk Precarpathian National University); **V. Zaiets** – Candidate of Art Studies, Deputy Dean of the Faculty of Folk Instruments (National Music Academy of Ukraine named after Peter Tchaikovsky); **I. Zymomrya** – Doctor of Philology, Professor, Head of the Department (Uzhgorod National University); **P. Ivanyshyn** – Doctor of Philology, Professor, Head of the Department (Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University); **R. Korsak** – Doctor of Historical Sciences, Professor, Head of the Department (Uzhgorod National University); **Marszalek-Kawa Joanna** – Doctor of Science, Associate Professor, (Nicolaus Copernicus University in Torun, Torun, Poland); **V. Masnenko** – Doctor of History, Professor, Head of the Department (Bogdan Khmelnytsky Cherkasy National University); **M. Kravchuk** – Ph.D. in Philosophy, Associate Professor (International Humanitarian University); **N. Maftyn** – Doctor of Philology, Professor (Vasyl Stefanyk Precarpathian National University); **P. Matskiv** – Doctor of Philology, Professor, Head of the Department (Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University); **O. Nevmerzhytska** – Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor (General Pedagogy and Preschool Education of Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University); **L. Orshanskyi** – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department (Ivan Franko State Pedagogical University); **M. Pahuta** – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (Ivan Franko State Pedagogical University); **T. Pantiuk** – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University); **O. Petrechko** – Doctor of History, Professor, Head of the Department (Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University); **A. Pecharskyi** – Doctor of Philological Sciences, Professor (Lviv National University); **N. Synkevych** – Candidate of Arts (Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University); **O. Sytnyk** – Doctor of History, Associate Professor, Head of the Chair (Bogdan Khmelnytskyi State Pedagogical University); **I. Stashevska** – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vice-Rector (Academic Affairs of Kharkiv State Academy of Culture), Honored Worker of Arts of Ukraine, Academician (International Academy of Pedagogical Education); **A. Stashevskyi** – Doctor of Arts, Professor, Head of the Department (Kharkiv State Academy of Culture), Honored Worker of Arts of Ukraine, Academician (International Academy of Informatization); **Y. Stetsyk** – Doctor of Historical Sciences, Associate Professor (Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University); **M. Strenachikova** – Doctor of Science (Doc. CSc., PhD.), (Academy of Arts in Banska Bystrica); **V. Telvak** – Candidate of Historical Sciences, Associate Professor (Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University); **O. Ustymenko-Kosorich** – Candidate of Art History, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Director of the Educational and Scientific Institute of Culture and Arts (Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko); **D. Chyk** – Doctor of Philology, Associate Professor, (Taras Shevchenko Kremenets Regional Humanities and Pedagogical Academy); **H. Yavorska** – Doctor of Education, Professor (International Humanitarian University); **B. Yanyshyn** – Candidate of Historical Sciences, Senior Research Associate (Institute of History of Ukraine of the NAS of Ukraine); **V. Yaremchuk** – Doctor of History, Professor (Ostroh Academy National University)

The collection is included in such international databases as Index Copernicus International.

According to the Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine as of 28.12.2019 No 6143 (annex 4), the journal is included in the List of scientific professional editions of Ukraine (category “B”) on pedagogical sciences (011 – Educational, pedagogical sciences, 012 – Pre-school education, 013 – Primary education, 014 – Secondary education (subject specialization), 015 – Professional education (in the field of specializations), 016 – Special education).

According to the Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine as of 17.03.2020 № 409 (annex 1), the journal is included in the List of scientific professional editions of Ukraine (category “B”) on philological sciences (035 – Philology) and culture and arts (022 – Design, 023 – Fine arts, decorative arts, restoration, 024 – Choreography, 025 – Musical arts, 026 – Performing art, 027 – Museum and monument studies, 028 – Management of socio-cultural activities).

Print media registration certificate «Humanities science current issues: Interuniversity collection of Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University Young Scientists Research Papers» series KV № 19906-9706P dd. 14.05.2013.

All electronic versions of articles in the collection are available on the official website edition
www.aphn-journal.in.ua

Editorial board do not necessarily reflect the position expressed by the authors of articles,
and is not responsible for the accuracy of these data and references.

The articles were checked for plagiarism using the software StrikePlagiarism.com developed by the Polish company Plagiat.pl.

Founder and Publisher – Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University,
co-founders V. Ilnytskyi, A. Dushnyi, I. Zymomrya.

Editorial address: Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, Ivana Franka str., 24, Drohobych, Lviv region,
82100. tel.: (03244) 1-04-74, fax: (03244) 3-81-11, e-mail: info@aphn-journal.in.ua

© Drohobych State Ivan Franko
Pedagogical University, 2021
© M. Pantyuk, A. Dushnyi, I. Zymomrya, 2021

УДК 766

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/39-2-10>

Віктор МИХАЛЕВИЧ,
orcid.org/0000-0003-4847-5833
кандидат культурології, доцент,
доцент кафедри образотворчого мистецтва
Київського університету імені Бориса Грінченка
(Київ, Україна) v.mykhalevych@kubg.edu.ua

ПРОПАГАНДИСТСЬКА САТИРИЧНА ГРАФІКА В ГУМОРИСТИЧНІЙ ПЕРІОДИЦІ РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ МІЖВОЄННОГО ПЕРІОДУ

У статті досліджено особливості пропагандистської сатиричної графіки гумористичної преси Радянської України міжвоєнного періоду.

Із 20-х років ХХ ст. в СРСР, зокрема в Радянській Україні, складається тенденція, коли гумористичні видання стають додатками до провладних радянських газет, що були жорстко регламентовані та цензуровані. Візуальний контент у таких додатках стає важливим елементом радянської пропаганди.

Висвітлено, що у сатиричних виданнях УРСР ілюстрації в гострій формі висміювали «шкідників» радянського ладу, демонстрували незначні прогалини господарства на місцях, критикували капіталістичні режими, здебільшого Західного світу, пропагували антирелігійну кампанію.

Простежується, що на творчість художників, які працювали у сатиричних виданнях Радянської України, вплинула агітаційна плакатна графіка руху «Вікна УкрРОСТА».

Митці гумористичної преси у своїй ілюстрації використовували в міру спрощені яскраві та наочні образи з підписами-закликами, що були зрозумілі масовому читачу та сприяли відповідному формуванню громадської думки. Карикатуристи вміло створювали шаблонні образи ідеалізованого радянського героя та «негативних» персонажів, що закарбовувалося у свідомості реципієнта.

Проаналізована графіка у сатиричних виданнях, таких як «В часи досуга», «Тиски», «Красный слон», «Силуэты», «Безвірник», «Войовничий безвірник», доводить, що карикатурам досліджуваного періоду притаманні простота форм, плакатність, гротескність, контраст кольорів, експресивна лінія.

Також розглянуто оформлення цікавих, на нашу думку, обкладинок сатиричних видань України 20–30-х років ХХ ст. Художнє оформлення у сатиричних виданнях із 20-х років стає лаконічніше, ніж у дореволюційні роки, більшість заголовків набирається гротескними шрифтами, на сторінках практично зникає декорування.

Підкреслено, що з 1930-х років сатиричні видання по всьому СРСР масово закривають, а працівники видавництва часто підпадають під репресії.

Ключові слова: радянська графіка, карикатура, ілюстрація, сатиричне видання, пропаганда, оформлення.

Viktor MYKHALEVYCH,
orcid.org/0000-0003-4847-5833
Candidate of Cultural Studies, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Fine Arts
Borys Grinchenko Kyiv University
(Kyiv, Ukraine) v.mykhalevych@kubg.edu.ua

PROPAGANDA SATIRICAL GRAPHICS IN HUMOROUS PERIODICALS OF SOVIET UKRAINE OF THE INTERWAR PERIOD

The article examines the features of the propaganda satirical graphics of the humorous press of Soviet Ukraine in the interwar period.

Since the 1920s, there has been a tendency in the USSR, particularly in Soviet Ukraine, when humorous publications became supplements to pro-government Soviet newspapers, which have been tightly regulated and censored. Visual content in such applications became an important element of Soviet propaganda.

It is reported that satirical publications of the USSR illustrations have sharply ridiculed the "pests" of the Soviet system, revealed small gaps in the local economy, criticized capitalist regimes, mainly in the Western world, and encouraged an anti-religious campaign.

It can be seen that the work of artists who worked in satirical publications of Soviet Ukraine was influenced by the propaganda poster graphics of the «Vikna UkrROSTA» movement.

Artists of the humorous press in their illustration used moderately simplified bright and visual images with signatures-appeals, which were clear to the mass reader and contributed to the appropriate formation of public opinion. Cartoonists skillfully created patterned images of the idealized Soviet hero and "negative" characters, which was engraved in the mind of the rehearsal.

Analyzed graphics in satirical publications, such as «Vchasy dosuga», «Tysky», «Krasnyj slon», «Siluety», «Bezvirnyk», «Voiovnychy bezvirnyk», proves that the caricatures of the researched period are characterized by simplicity of form, poster style, grotesque, color contrast, expressive line.

The design of interesting, in our opinion, covers of satirical editions of Ukraine of the 1920s and 1930s is also considered. Art design in satirical publications from the 1920s became more concise than in the pre-revolutionary years, most of the titles were typed in grotesque fonts, and the pages were virtually gone.

It is emphasized that since the 1930s, satirical publications throughout the USSR have been closed en masse, and publishers have often been repressed.

Key words: Soviet graphics, caricature, illustration, satirical edition, propaganda, design.

Постановка проблеми. Після Першої світової війни сатирична творчість набуває виразного політичного забарвлення, особливо це стосується видань, що виходили на території Радянської України, де формується тоталітарна культура. Зникали національні українські сатиричні видання, натомість в УРСР розвивалися більшовицькі, що були насичені пропагандистськими ілюстраціями та перебували під постійним жорстким контролем партійних комітетів. У цей період відзначилися деякі ключові сатиричні часописи. Насамперед це харківський «Червоний перець», що увібрав у себе яскраві зразки радянської гумористичної ілюстрації. Але для повнішого розуміння особливостей сатиричної графіки гумористичної періодики та їх оформлення у міжвоєнний період ми хотіли б навести приклади менш відомих видань даного типу, що виходили на теренах Української РСР. Цей матеріал не був достатньо розглянутий у науковій літературі, хоча є актуальним, адже має не лише історичну та культурологічну, а й художню цінність.

Аналіз досліджень. Під час роботи над дослідженням сатиричної графіки в гумористичній періодиці Радянської України міжвоєнного періоду ми скористалися відповідною науковою літературою: О. Капелюшний, Д. Метельницька та П. Нестеренко аналізують особливості гумористичної ілюстрації та оформлення часописів УРСР 20–30-х роках; О. Голубев та А. Дмитрієв відзначають вплив на масову свідомість символів та образів у радянській журнальній графіці; сатирична преса 20–30-х років як важливий елемент більшовицької пропаганди виявлена у наукових розвідках Л. Дудки та А. Покляцької.

Мета статті – дослідити особливості пропагандистської сатиричної графіки та художнього оформлення гумористичних видань Радянської України міжвоєнного періоду.

Виклад основного матеріалу. На перший погляд здається, що сатиричних видань у Радянській Україні 20–30-х років за нового більшовицького режиму було достатньо, деякі навіть українською мовою (наприклад, «Червоний перець» 1922 р., 1927–34 рр.), але, як ми бачимо, прак-

тично всі вони були додатками до відомих про-
владних періодичних видань.

Відомий радянський карикатурист київського походження Б. Єфімов уважав, що з 1920-х років на відміну від західної сатиричної графіки, яка мала більш розважальний характер, радянська карикатура мала дуже велике пропагандистське значення в пресі СРСР: «...радянські газети надавали карикатурі місце важливого та відповідального політичного матеріалу, використовували її як гостру та сильну агітаційну зброю» (Єфімов, 1961: 88).

Сатиричні видання більшовицької влади, які з'являються з 1919 р., упроваджують нову політичну сатиру, що висміює в брутальній формі своїх політичних опонентів та демонструє це за допомогою гострого візуального контенту. Для сатиричної графіки стає характерною рисою плакатність, відчувається тенденція до спрощення як змісту, так і форми. Це ж саме стосується й оформлення гумористичних видань. На відміну від дореволюційних часів в обкладинках та на сторінках журналів практично зникають декоративні елементи: заставки, кінцівки, рамочні орнаменти, декор навколо назв тощо. У візуальному матеріалі основна увага концентрується лише на ілюстрації. Титульний шрифт стає більш лаконічним, хоча ще може мати образну асоціацію з різними предметами (наприклад, назва «Тиски» у формі цвяхів для однойменного журналу).

Процес спрощення змістового та візуального контенту гумористичних видань пояснюється тим, що радянська періодика була розрахована здебільшого на простого масового реципієнта (пролетаря, селянина), який у ті часи часто не мав освіти, тому більш проста подача образного матеріалу з відповідними символами, лозунгами та закликами сприймалася радянською людиною більш дохідливо та мала на неї великий вплив.

А. Дмитрієв підкреслює: «На відміну від західного елітарного підходу в карикатурі в Росії вона використовувалася як особлива комунікація влади з широкими масами населення. Її злість і простота були досить зрозумілі для будь-якого читача і глядача» (Дмитрієв, 1996: 63).

Науковець Д. Метельницька із цього приводу зазначає: «Можна сказати, що у графічному мистецтві 1920–1930-х років була тенденція до спрощення й умовного тлумачення фігур, вирішення композиції за рахунок плями (на відміну від попередньої доби модерну, коли краса та вивіреність лінії відігравали значну роль)» (Метельницька, 2016: 1447).

Зазначимо, що сатирична графіка гумористичних видань 20–30-х років на теренах Радянської України зазнала впливу серій агітаційних більшовицьких плакатів «Вікна сатири УкРОСТА» (1920–1921), що масово розповсюджувалися у Харкові, Києві, Одесі. Художники повинні були миттєво реагувати на події, тому плакатна графіка «Вікна РОСТА» відрізнялася простотою і лаконізмом виражальних засобів та була розрахована на масового глядача. Митці використовували два-три кольори, характерні силуети, символіку, гіперболу, алегорію, гротеск; користувалися традиціями народних лубків і частівок. У моді був стиль конструктивізм, що відзначалося у сатиричній графіці. Деякі художники «УкРОСТУ» надалі працювали в українській гумористичній пресі (Ю. Ганф, С. Зальцер, Б. Єфімов, Л. Каплан, С. Фикс (псевд. С. Скиф) та ін.) та привнесли на сторінки журналів досвід роботи в плакатній графіці.

На шпальтах пропагандистських радянських сатиричних видань викривалися так звані «шкідники» радянського ладу: валютники, хабарники, спекулянти, ледарі, п'яниці, хулігани, бюрократи, кооператори, куркулі, непмани, попи тощо. Багато місця відводилося карикатурам на побутову тематику. Критикувалася і культурна сфера за різні відхилення від радянських стандартів у мистецтві. Популярними були карикатури на міжнародну тему: висміювалися політики та військові капіталістичних країн, українська націоналістична або біла еміграція тощо. Використовуючи художні засоби, графіки намагалися впровадити збірний образ злого буржуа-імперіаліста, огидного куркуля, священика як п'яницю та ін., щоб простіше закарбувався у свідомості масового глядача. Із цього приводу А. Голубев наголошує: «Незабаром досвідчений читач уже без жодних підписів пізнавав тих чи інших персонажів, орієнтуючись на звичні деталі...» (Голубев, 2005: 278).

Карикатуристи сатиричних видань на противагу зазначеним вище «негативним персонажам» створювали образ позитивного радянського героя/героїні: комуніста, передовика, червоноармійця тощо, показували успіхи Червоної Армії на фронтах та великі досягнення у побудові комунізму. При цьому була заборона будь-якої критики біль-

шовицьких високопосадовців. Радянський герой відрізнявся ідеалізованими рисами обличчя без особливих прикмет, із відкритою посмішкою або насторожений, мав атлетичну будову тіла, одягнений у робітничий або військовий одяг.

Окрім явної пропаганди, мала місце і справедлива критика, а саме висвітлення недоліків діяльності господарських радянських організацій.

Художнє оформлення гумористичної преси також зазнало деяких змін у 20-х роках. По-перше, багато ілюстрованих видань стають кольоровими; по-друге, обкладинки є більш лаконічними, велика кількість заголовків набирається гротесками, усередині та на титулі журналів практично зник декор. Відносно художнього оформлення обкладинок часописів мистецтвознавець П. Нестеренко зауважує: «Художники часто поєднували різні стилістичні напрями й течії. У 1920-х – на початку 1930-х років домінував конструктивістський напрям (Нестеренко, 2018: 66). Обкладинки сатиричної періодики мали справити на читача максимальне враження, тому на титулі розміщували сторінкову ілюстрацію плакатного виду на важливу тему, що могла бути розвинута всередині журналу. Сторінкову карикатуру могли поміщати і на останній сторінці. Візуальний матеріал включає насамперед карикатури, шаржі, колажі, фотомонтажі, рідше фотографії.

А. Капелюшний стверджує: «Карикатури вже не відіграють ролі ілюстрації до текстового задуму, як це було раніше. У підписи до таких графічних творів їх автори виносять ту інформацію, яку важко відтворити образотворчими засобами» (Капелюшний, 1986: 15).

Розглянемо більш детально сатиричну графіку та оформлення, на нашу думку, цікавих зразків гумористичної періодики Радянської України міжвоєнного періоду.

Ми навмисно не брали до уваги такі ключові сатиричні журнали, як харківські «Червоний перець» та «Гаврило», бо детальний аналіз ілюстрацій даних видань нами робиться в окремих дослідженнях.

Перше видання, на яке хочеться звернути увагу, – щотижневий російськомовний літературно-художній сатиричний додаток до газети «Пролетарий» «В часы досуга», що виходив у Харкові 1922 р. Карикатури у додатку присвячувалися здебільшого міжнародним темам, викриттю буржуазії та непманів, висміюванню антирадянських проявів у мистецтві та літературі. Художниками були А. Козельский, Д. Джидай, Бука (можл., псевд.) та ін. Багато ілюстрацій не підписувалися.

На обкладинці видання крупним гротеском написана назва, поруч – вихідні дані. Під назвою могла розміщуватися головна ілюстрація. Зазвичай це був лаконічний портрет, практично позбавлений гротескності, на якогось відомого політичного або культурного діяча, наприклад турецький політик Кемаль Паша (№ 10, 1922), композитор А. К. Глазунов (№ 12, 1922). Іноді замість головної ілюстрації на титулі поміщався вірш, узятий у декоративну рамку стилю модерн (№ 11, 1922).

Проаналізуємо деякі ілюстрації журналу «В часи досуга».

Д. Джидай продемонстрував ставлення більшовицької влади до класових ворогів у карикатурі «Короткі руки» (№ 11, 1922): пролетар тримає двері, у які намагаються проникнути на вибори так звані «шкідники» радянського режиму («куркулі», священники, буржуазні інтелігенти та ін.). Міжнародну тему можна простежити у двокадровій карикатурі художника «Пробудження» (№ 10, 1922), що демонструє повалення турецького султана. На першому кадрі з назвою «Схід спить» Кемаль Паша з прибічниками намагаються скинути султана з трону, на другому кадрі «Схід проснувся» їм це вдається. Демонстрація знущання польським урядом з українського народу Східної Галичини знаходимо у карикатурі Джидая «Ідеальний режим» (№ 11, 1922): на рисунку зображені французький маршал Фош, що тисне руку польському військовому на тлі закатованих галичан.

Антирелігійна тематика подана у карикатурі «О часи!» (№ 10, 1922), в якій показаний рабин, який бідається християнському священнику, що релігійні свята не шанують робітники-євреї. Обличчя представників релігій автор навмисно викривив та гіпертрофував. Продовження висміювання релігії можна побачити в ілюстрації «Стройте навчання» (№ 12, 1922), де священники вишикують «армію», що складається з бабусь.

Вихваляння Червоної Армії в ілюстрації «Нові часи – нові пісні» (№ 10, 1922) демонструє художник Бука (можл., псевдонім). Для більшого змістового контрасту митець застосовує спосіб порівняння, коли в одному кадрі з підписом «Раніше» зображує чоловіка, який намагається ухилитися від служби, а в наступному кадрі з назвою «Зараз» призовник відмовляється від медкомісії для швидкого зарахування до лав Червоної Армії.

У журналі можемо спостерігати популярну антиалкогольну тему в ілюстрації «Тріумфальна хода п'янства» (№ 11, 1922). Автор оригінально передав алкоголізм в образі монстра – бочки з лапами, що обвита змієм. Навколо чудовиська розгортаються п'яні гуляння, що більше нагадує сцени з картин

Ієроніма Босха (наприклад, «Сад земних насолод», 1500–1510) або Пітера Брейгеля Старшого (наприклад, «Сім смертних гріхів», 1556–1557).

Загалом карикатури у сатиричному додатку «В часи досуга» подекуди мають класичний рисунок, що неперевантажений тонально та є більш лінійним, академічно побудованим, із вірною анатомією персонажів та промальованим одягом, мінімальним вираженням гротеску та гіперболізації у міміці та постанях героїв.

Щотижневий російськомовний журнал сатири та гумору «Тиски» виходив у Києві у 1923 р.; редактори – Б. Ліфшиц, М. Любченко; художники – Маліний, Г. Розе, Тележинский та ін.

Редакція закликала, що у «тисках» повинні опинитися ті, хто заважає жити та працювати радянському народу. Висміювався буржуазний репертуар кіно та театру. Без уваги гострої сатири не залишилися світові імперіалісти, і, звичайно, пропагувалися досягнення СРСР. Композиція обкладинки видання ділилася на дві частини. Верхня частина включала прямокутну рамку, всередині якої був напис «Тиски», написаний цвяхами. Перша літера у назві «Т» у вигляді молотка, а літера «К» була як кусачки. Ще одним елементом композиції титульного заголовку були тиски, а тлом слугувало сонце з променями. Нижня, більша частина обкладинки відводилася під головну ілюстрацію. Наприклад, титульна карикатура «Всерйоз та надовго» (№ 1, 1923) демонструє крупним планом усміненого робітника, що затискає у тисках усіляких «шкідників» радянського ладу, які нагадують «слимаків». Ілюстрація є доволі експресивною з використанням різних фактур.

Звернемося до журналу сатири та гумору «Красный слон», що виходив у Катеринославі (суч. Дніпро) у 1924–1926 рр. як додаток до газети «Звезда». Карикатури в часописі не підписувалися.

Дизайн обкладинки журналу нагадує дореволюційні видання, особливо це стосується назви, що написана декоративним жирним шрифтом, у який вплетено малюнок: слон трубить на буржуя, який від цього летить у бік. Товста лінія поділяє горизонтально титул навпіл: назва журналу у верхній частині та головна ілюстрація знизу.

Якщо звернутися до графіки часопису, то це вже більш модерністські зображення порівняно з дореволюційними зразками. Вони наповнені експресивними контрастними лініями контуру, динамізмом, фактурою, суцільними заливками та практично відсутністю штриха. Наприклад, титульна ілюстрація «Перший відвідувач редакції» (№ 1, 1924): антропоморфний слон в образі редактора в окулярах та з пером кидається на переляканого «непмана».

Наступним розглянемо літературний журнал із сатиричним наповненням «Силуэты», що виходив в Одесі в 1922–1925 рр. У виданні ще зустрічаються декоративні елементи, такі як буквиці, модерністські рамки та підзаголовки. Одною з основних тем часопису був театр.

Видання відрізнялося авангардною графікою та оформленням. Обкладинки видання кольорові, побудовані у конструктивістському стилі. Акцент робився на шрифтовій композиції. Найчастіше на титульній ілюстрації був лаконічний графічний портрет, фотографія або колаж відомої особистості. Шрифт назви видання міг видозмінюватися: продовгуватий жирний гротеск, декоративний контрастний чи з модерними вигинами тощо. Наприклад, титул (№ 16, 1923) побудований завдяки вдалому зіставленню шрифтових елементів та футуристичному декору, що нагадує театральну завісу. Або коли літери назви поєднані з чорними горизонтальними та вертикальними блоками, товстими та жирними лініями, при цьому гармонійно сполучаються з головною ілюстрацією конструктивістського силуету театральної сцени (№ 4, 1924).

Цікавим екземпляром часопису «Силуэты» є номер, на обкладинці якого розміщено фотопортрет відомого німецького карикатуриста 20-х років Георга Гросса з його рисунком (№ 2, 1923). Оскільки художник тоді захоплювався комуністичними ідеями, то його політичні карикатури мали відповідний зміст та були популярні в СРСР. У даному разі митець експресивною червоною лінією зобразив різні сцени з важкого життя простих людей яких пригнічують буржуї: когось катують, хтось цілує чобіт, а капіталісти при цьому святкують. Праворуч угорі композиції зображені пролетарії, що крокують рядами з гвинтівками та транспарантами на тлі індустріального пейзажу.

Загалом в ілюстративному матеріалі журналу можна спостерігати комікси, силуетні та футуристично-конструктивістські рисунки. Наприклад, карикатура «Театр купця Непишкіна» художника В. Денісова (псевд. Дені) (№ 16, 1923): усміхнене відгодоване «непманське подружжя», що закутане у дорогі шуби, стоїть навпроти вивісок із назвами різноманітних театральних вистав (здебільшого оперет). Цим автор демонструє дурний смак непманів, бо оперета тоді вважалася «небажаним буржуазним мистецтвом». Хоча самі постаті намальовані художником гротескно експресивно, але тло афіш та різноманітних шрифтів додає композиції конструктивізму. Тобто ми можемо спостерігати, що журнал «Силуэты» мав еkleктичну графіку – поєднання стилю модерн з новими футуристичними та конструктивістськими формами.

Основною тематикою наступних підібраних нами видань є антирелігійна кампанія, що активно проводилася більшовицькою владою, активно використовуючи гумористичну періодику, зокрема сатиричну графіку.

Журнал «Безвірник» та газета «Войовничий безвірник» належали до Спілки войовничих безвірників (СВБ УССР) та друкувалися українською мовою. Видання висвітлювали антирелігійну роботу на місцях, викривали «шкідливу» роль і діяльність представників різних релігій, висміювали і цькували духовенство та віруючих, включали наукові статті, що спростовують релігійні вірування. Дані періодичні видання мали пропагандистський візуальний контент атеїстичного характеру: карикатури, агітплакати, фотографії, фотоколажі.

Щомісячний часопис «Безвірник» виходив спочатку в Києві в 1923–1924 рр., потім у Харкові в 1924–1935 рр. У перші роки часопис мав більш художній вигляд. Графічно оригінально вирішено назву «Безвірник» у верхній частині обкладинки, що ділиться навпіл: приставка «без» написана червоним жирним гротеском, а «вірник» – чорною в'язю. Контраст поділу назви посилюється товстою червоною та чорною лініями з різних боків. Така шрифтова композиція символічно ілюструє нові революційні погляди та старі передсуди, що повинні зникнути. Під заголовком розміщується головна карикатура. Наприклад, титульна ілюстрація Олександра Довженка (псевд. Сашко) (№ 1, 1925): скручений селянин ледь несе на спині п'яного попа, що тримає в руках ікону. Карикатура лаконічна, що підкреслюється суцільною фоновією червоною заливкою, на якій чітко сприймається чорний силует священика та контрастна біла постать селянина на тлі пейзажу з маленькими церквами. Художник уміло передав гротескні риси обличчя героїв – віруючого страждальця та огидного попа.

Зміст газети «Войовничий безвірник» мало чим відрізнявся від журналу «Безвірник», але включав більше гострих карикатур, що переважно значилися під псевдонімами. Наприклад, на карикатурі художника Бервім (можл., псевд.) продемонстровано представників церкви, що тікають із сучасного індустріального міста у світлі фабричних прожекторів. На наступній ілюстрації митця (№ 8, 1930) показується Бог та апостол Петро, що сидять на хмарі та розмірковують про те, щоб узяти до раю прогульників антирелігійних зібрань. Під ними розміщений «безвідповідальний член СВБ», що безтурботно спить. Автор не так по-злому, як гротескно кумедно зображує свя-

ЗМІСТ

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

Юрій КУЧУРІВСЬКИЙ. Реквієми Ф. Деліуса і Дж. Фоулда в культурно-історичному контексті англійського музичного мистецтва ХХ століття.....	4
Тарас КУШНІР. Синтезійні аспекти національної духовності живопису та хорового мистецтва (на прикладі картин Івана Марчука та хорового твору Ганни Гаврилець «Молитва»).....	10
Володимир ЛЕБЕДЬ. До питання програмності як складової художньо-образного змісту музики (на прикладі концерту для саксофона з духовим оркестром Дж. Маккея).....	15
Ольга ЛЕБІДЬ, Наталія ВОЛКОВА. Проблема підготовки майбутніх практичних психологів до застосування інформаційних технологій у психологічному консультуванні.....	22
Юлія ЛЕБІДЬ. Специфіка сучасних композиторських технік крізь призму творчості П'єра Булеза.....	29
Лю Фань. Образ річки Ліцзян у живописних творах китайських митців ХХ століття.....	33
Валерій МАРЧЕНКО. Акордеон та його роль у розвитку музичного мистецтва України.....	42
Мирослава МЕЛЬНИК, Володимир ФІШЕР. Художньо-естетичні аспекти інноваційних технологій у режисурі шоу.....	48
Леся МИКУЛАНИНЕЦЬ. Імплементация музичного портрета у камерній симфонії «Ремінісценції» Віктора Теличка.....	53
Віктор МИХАЛЕВИЧ. Пропагандистська сатирична графіка в гумористичній періодиці Радянської України міжвоєнного періоду.....	59
Уляна МОЛЧКО, Світлана КЛЕСОВЕЦЬ. Концертні рецензії Миколи Фоменка на сторінках часопису «Свобода».....	65

МОВОЗНАВСТВО. ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

Максим КАРПУСЕНКО, Наталія КАРПУСЕНКО. Особливості непідготовленого мовлення Дж. Байдена (на прикладі перших президентських дебатів та передвиборчого інтерв'ю телекомпанії CBS).....	72
Ірина КОЗЕЛКО. Структурні особливості лінгвістичних термінів «Початкової граматики української мови» (1918 р.) О. Курило.....	77
Ганна КОЛЕСНИК. «Та що таке ім'я?»: гра з іменами у творі П. Акройда «Мільтон в Америці».....	82
Oleh KOLIADA, Ivanna IEVITIS. Fate as a philosophical and linguistic concept of Samuel Beckett's Drama of the Absurd.....	88
Михайло КУШЛАБА. Українське термінознавство: проблеми становлення.....	94
Марія ЛАВРУСЕНКО. Проблема голоду в оповіданнях Бориса Грінченка «Без хліба» й Володимира Винниченка «Голод»: психоаналітичний контекст.....	100
Катерина ЛАДОНЯ. Мовні ознаки спілкування у соцмережі Facebook.....	106
Світлана ЛИПКА. Синтагматика німецьких іменників зі значенням «зухвалець, нахаба» (на матеріалі публіцистичних текстів).....	111
Світлана ЛИЧУК. Паралельне використання літературних і діалектних варіантів власних імен (на матеріалі покутських говірок, Україна).....	117
Юлія МАКСИМЕНКО, Людмила ШУМЕЙКО, Катерина КРИВОНІС. Особливості комунікації людей старшого віку (лексико-дискурсивні характеристики).....	124
Марія МАЛИШЕВА. Створення алгоритму для визначення маркерів вербальної агресії в дискурсі соціальних мереж: лінгвістичний підхід.....	130
Світлана МАРТОС. Інформаційно-комунікаційні технології у викладанні курсу сучасної української літературної мови.....	135
Ірина МЕЛЬНИК. Кооперація як гармонійний сценарій реалізації провокаційного мовлення.....	141
Любов МІТІНА. Книжкове зібрання як визначальний складник детективного художнього простору.....	147

Ольга МОРГУНОВА. Специфіка образу антагоніста в ранній творчості Карлоса Руїса Сафона (на матеріалі роману «Опівнічний палац»).....	152
Lamiya MUGALOVA. Spatial functional-semantic field in the English and the Azerbaijani languages.....	157
Anna NYPADYMKA. Genre features and place of psychological Internet-discourse in discourse typology.....	164

ПЕДАГОГІКА

Надія КОБРИН. Професійна підготовка бакалаврів із медичної інформатики в Канаді: від історії до сучасності.....	169
Вікторія КОВАЛЬОВА. Аналіз феномену «правова культура» в гуманітарних науках.....	175
Тетяна КОЛЕЧИНЦЕВА. Проблема диференціації та диференційованого підходу до навчання у дидактиці та методиці фізики.....	181
Наталія КРОПОЧЕВА. Репозитарії закладів вищої педагогічної освіти: нові можливості для наукових бібліотек.....	186
Олена КУДРЯВЦЕВА, Ольга ШАРАГОВА. Гра як засіб формування граматичної компетентності в учнів середньої школи.....	196
Інна ЛЕБІДЬ, Олена ДУТКО. Організація управління навчальними закладами в Правобережній Україні в XIX – на початку XX століття.....	203
Оксана ЛИТВИН, Андрій ЛИТВИН. Інноваційні технології у риторичній підготовці майбутніх фахівців.....	214
Ольга ЛІТОВЧЕНКО. Формування діалогічних умінь у дітей старшого дошкільного віку.....	221
Леся МАРТИРОСЯН. Соціокультурний підхід до виховання як методологічна основа дослідження його сутності.....	229
Ірина МИСЬКІВ. Компетентнісний підхід як умова інтеграції української освіти у світовий простір.....	238
Ганна МИЦИК, Михайло ПРИШЛЯК. Деякі питання, пов'язані із застосуванням назв професійних кваліфікацій в освітньо-професійних програмах «Логопедія» другого (магістерського) рівня вищої освіти.....	242
Олена МІЛЕВСЬКА. Формування емотивів у молодших школярів із загальним недорозвиненням мовлення: психологічний і лінгводидактичний підходи.....	249
Юрій НЕСІН. Аналіз франкомовного підручника «Піксель 1».....	256
Лілія ОВДІЙЧУК. Інтеграційність мистецького контексту аналізу художнього твору в літературознавчій підготовці майбутніх учителів української мови та літератури.....	261
Роксоляна ОЛІЙНИК. Інклюзивна освіта в Польщі: теоретичний аспект.....	267
Тамара ОТРОШКО, Юлія ЛИСЕНКО, Наталія КВІТКО. Соціальний супровід студентської молоді з особливими потребами в закладах вищої освіти.....	275
Яна ПАВЛІЩЕВА. Швидкість та точність мовлення на заняттях з англійської: як знайти баланс.....	281
Дмитро ПЕЛИПАСЬ. Стан спортивно-патріотичної діяльності здобувачів у закладах освіти: зарубіжний досвід.....	287
Альона ПРИХОДЬКО. Дидактичний потенціал використання інтернет-мемів у процесі мовної підготовки здобувачів вищої освіти із числа іноземних громадян.....	293
Оксана РОМАНЕНКО, Лариса ДЗЕВИЦЬКА, Ірина ЗАБОЛОТСЬКА. Формування лексичної компетенції студентів нелінгвістичних спеціальностей (на матеріалах франкомовних ЗМІ, присвячених епідемії коронавірусу).....	299
Ірина РУДНЄВА, Ліна МАЄВСЬКА. Покинь мишку – візьмись за книжку.....	307

щеннослужителів, професійно будує композицію із силуетів, плям та точних ліній, а замість штриха здебільшого використовує фактуру крапкою.

Із 1930-х років сатиричні видання по всьому СРСР тотально закривають (зокрема, в Україні на тлі Голодомору 1932–1933 рр. та економічної кризи). Навіть обмежені критичні теми, що викривають недоліки окремих проблем місцевого масштабу, у гумористичних додатках підпадають під цензуру. На передній план виносяться єдиний сатиричний журнал всесоюзного значення – російський «Крокодил» з мільйонними тиражами під протекторатом ЦК ВКП(б) «Правда».

Стосовно розвитку та занепаду радянської гумористичної періодики 20–30-х років влучно висловилися А. Покляцька: «...виникнувши як додатки до центральних союзних газет, сатирична журнальна періодика зуміла набутися значної популярності серед читачів. При цьому, з одного боку, головним завданням сатиричних видань була боротьба із т. зв. ворогами радянської держави, трансляція офіційної політики партії. У 1920-х роках, коли ще не було встановлено тотального контролю над пресою, існувала вели-

чезна кількість сатиричних видань, які влада не могла контролювати повною мірою, й журнали викривали недоліки власне радянської системи. Проте вже в середині 1930-х років влада повністю підпорядковує діяльність періодичних видань та, окрім цього, закриває практично всі сатиричні видання» (Покляцька, 2018: 252).

Висновки. За результатами аналізу ілюстративного матеріалу та оформлення у вищезгаданих сатиричних виданнях, що виходили в Радянській Україні у міжвоєнний період, можна підсумувати:

- основними темами сатиричної графіки є: боротьба з «шкідниками» радянського ладу, критика представників капіталістичних країн, антирелігійна кампанія та звеличення більшовицького режиму;
- візуальний пропагандистський матеріал насичується простими та дієвими для сприйняття образами, лозунгами, закликами на кшталт агітки;
- сатирична графіка у виданнях стає більш плакатною, має спрощену зображальну форму та зміст;
- тенденція спрощення з додаванням конструктивістських елементів стосується й оформлення сатиричних видань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Голубев А. В. Образ Европы в советской карикатуре 20–30-х годов. *Труды Института российской истории*. 2005. № 5. С. 273–299.
2. Дмитриев А. В. Социология политического юмора: Очерки. Москва, 1996. 214 с. URL: https://www.isras.ru/files/File/Publication/Soc_Dmitriev.pdf.
3. Дудка Л. Журнал «Безвірник» у системі антирелігійної пропаганди в Україні в 1920–1930-х роках. *Історія релігій в Україні*: науковий щорічник. Львів, 2010. № 20–1. С. 336–341.
4. Ефимов Б. Сорок лет. Записки художника-сатирика. Москва: Советский художник, 1961. 203 с.
5. Капельюшний А. О. Сатиричний журнал «Червоний перець». Львів: Вища школа, 1986. 144 с.
6. Метельницька Д. Сатирична графіка Анатолія Петрицького до журналу «Червоний перець» (1927–1928). *Народознавчі зошити*. 2016. № 6. С. 1442–1455.
7. Нестеренко П. Вплив мистецьких стилів на обкладинки часописів першої третини XX століття. *Слово і Час*. 2018. № 7. С. 58–66.
8. Покляцька А. І. Загальна характеристика розвитку сатиричної періодики СРСР 1920–30-х років. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. 2018. № 26. С. 250–253.

REFERENCES

1. Golubev A. V. Obraz Evropy` v sovetskoj karikature 20–30-kh godov. [The Image of Europe in Soviet Caricature of the 1920s and 1930s.]. *Proceedings of the Institute of Russian History*. Moscow, 2005. №. 5. P. 273–299. [in Russian].
2. Dmytryev A. V. Sotsyologiya politycheskoho yumora: Ocherky. [Sociology of Political Humor: Essays.]. Moscow: 1996. 214 p. URL: https://www.isras.ru/files/File/Publication/Soc_Dmitriev.pdf. [in Russian].
3. Dudka L. Zhurnal «Bezvirnyk» u systemi antyreligiinoi propahandy v Ukraini v 1920–1930-kh rokakh. [The journal «Atheist» is in the system of antireligious propaganda in Ukraine in 1920s–1930s.]. *History of religions in Ukraine: scientific yearbook*. Lviv, 2010. № 20–1. С. 336–341. [in Ukrainian].
4. Efymov B. Sorok let. Zapysky khudozhnyka-satyryka. [Fourty years. Notes of a satirist artist.]. Moscow: Sovetskyi khudozhnyk, 1961. 203 p. [in Russian].
5. Kapeliushnyi A. O. Satyrychnyi zhurnal «Chervonyi perets». [Satirical magazine «Chervonyi Perets»]. Lviv: Vyshcha shkola, 1986. 144 p. [in Ukrainian].
6. Metelnyska D. Satyrychna hrafika Anatoliia Petrytskoho do zhurnalu «Chervonyi perets» (1927–1928). [The satirical graphics of Anatoly Petrytskyi to the magazine «Chervonyi Perets» (1927–1928)]. *Narodoznachchi zoshyty*. Lviv, 2016. № 6. P. 1442–1455. [in Ukrainian].
7. Nesterenko P. Vplyv mystetskykh styliv na obkladyny chasopysiv pershoi tretyny XX stolittia. [Influence of Art Styles on Magazine Cover of the 1st Third of the 20th Century]. *Word and Time*. Kyiv, 2018. № 7. P. 58–66 [in Ukrainian].
8. Pokliatska A. I. Zahalna kharakterystyka rozvytku satyrychnoi periodyky SRSR 1920–30-kh rr. [General characteristics of satirical periodicals development in USSR in 1920–30s]. *Scientific notes of Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University*. Vinnytsia, 2018. № 26. P. 250–253. [in Ukrainian].